

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו הפץ | כולל שיש שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמצאת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

שבוע פרשת בהר

העלון מוקדש לעילוי נשמת: ר' אליהו בן חנה ז"ל ומרת אסתר בת מרים ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

יום א' י"א אייר-שבת י"ז אייר תשפ"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת: הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול שולמית זצ"ל ומרת הדרה בת שמחה ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

מסכת בבא מציעא פ"א-פ"ז

דף פ"א ע"א

אמר אמימר מסתברא, פטור משואל וחייב כשומר שכר, הואיל ונהנה מהנה הוה.

[חושן משפט סימן ש"מ] בשעה שמחזיר השואל להמשאיל, אם שלחה ביד אחר ומתה קודם שתגיע לרשות המשאיל ה"ז חייב שעדיין היא באחריותו, ואם שלחה מדעת המשאיל ע"י אחר ומתה פטור. בד"א כשהחזירה בתוך ימי שאילתה, אבל אם החזירה אחר ימי שאילתה אינו אלא כשומר שכר, ואף אם היא עדיין בביתו של שואל אם אינו משתמש בה יצא מדין שואל ונעשה כשומר שכר. וכתב ערוך השלחן דנראה דמשאיל שאמר לשואל הכישה במקל והיא תבא לחצירי ועשה כן נסתלקה שמירתו של שואל, דודאי סמכה דעתו דמשאיל שהשואל יעשה כן, כיון שאין הבהמה שלו והבעלים צוהו.

אמר ליה חזרה דהאי הליכה היא. מאי טעמא סברה הוא בחזירתו, אילו אשכח לזבוניה מי לא זבנה.

[חושן משפט סימן קפ"ו] הלוקח כלים מבית האומן או מחנות לשגרן במתנה לבית חמיו או לאיש אחר וקצב עמו מקח, רק התנה שכשיקבלוה שם ישלם לו המקח שקצב ואם לא יקבלוה אתן לך שכר מועט כפי ההנאה שיש לי מזה שהמקבל רואה שחפצי ליתן לו מתנה, ונאנס החפץ מידו בהליכתו לשם, חייב, דכיון שקצץ עם המוכר ולקחן הרי הם לקוחין בידו עד שידע שלא יקבלו ממנו, וכשלא קבלו ממנו והוליקן בחזרה להמוכר ונאנסה פטור. אבל אם נגנבה או נאבדה חייב, דדינו כשומר שכר, דבשביל ההנאה שיש לו שהראם בבית אוהבו יש לו דין שוכר דדינו כשומר שכר:

אבל אם נטלם על מנת למוכרם וקצב עמו המקח וירויח מה שיטול יותר, ואמר לו אם אמכרם במקום פלוני או עד זמן פלוני אתן לך הדמים שקצבתי לך, ואם לא אמכרם

אחזירם לך, ונאנסו בין בהליכה בין בחזרה, חייב לשלם, ואינו דומה להדין הקודם שפטור בחזרה, דבכאן לא שייך חזרה, דהרי אם היה מזדמן לו קונה בחזירתו היה מוכר לו, נמצא דעד שהחזיר דינו כלוקח וחייב באונסים. אמנם י"א דזהו רק בדבר שיש לזה הרבה קונים שיכול למכרם מיד בהמקח שנוטל מזה, אלא שעושה לו טובה כדי שישתכר בזה, ונמצא דכל הנאה היא של הלוקח, דהמוכר היה מוצא הרבה קונים, אבל בלא זה אינו חייב אלא בגניבה ואבידה כדין סרסור, שהרי ההנאה היא של שניהם. ובחזרה י"א דאינו רק כשומר חנם [נתיבות המשפט]. וכן אם קצב לו דמים ואמר לו מה שאטול יותר נחלוק בין שנינו, אפילו בדבר שיש לזה הרבה קונים אינו חייב באונסים.

דף פ"א ע"ב

שומר ל"י ואמר לו הנח לפני שומר חנם. אמר רב הונא אמר לו הנח לפניך אינו לא שומר חנם ולא שומר שכר וכו'.

דלמא עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא בחצר, דבת נטורי היא וכו' אבל הכא שוקא לאו בר נטורי הוא, אנה ותיב נטר לך קאמר ליה. אי נמי, עד כאן לא קאמר רבי התם אלא בחצירו, דלעיולי רשותא קא בעי למשקל מיניה וכו' אבל הכא הנח ואנא מנטרנא קאמר ליה, דאי סלקא דעתך הנח ותיב ונטר קאמר ליה אי לאותבה רשותא בעי למשקל מיניה.

[חושן משפט סימן רצ"א] שומר חנם הוא שהפקיד אצלו כסף או כלים או בהמה או כל דבר המטלטל לשמור, והיינו שבקשו לשמור לו דבר זה והוא קבל עליו לשמרו, שאמר אשמור, ואפילו לא קבל בפירוש אלא שאמר לו הנח לפני הוי שומר חנם, דהנח לפני משמע הנח ואשמרנו. ואם בעל החפץ לא אמר מפורש שמור לי, אפילו אמר לו תן עיניך בו אינו כלום [מכילתא], דכתיב כי יתן איש אל רעהו

כולל ומכון ראש פינה:

כסף או כלים לשמור וגו', שיאמר לו לשמור ולא שיאמר לו תן עיניך בו [שם], וכתב ערוך השלחן דנראה דכ"ש אם הניח לפניו סתם דאין עליו דין שומר כלל אפילו אמר לו הנח לפני. מיהו אם בפירוש קבל עליו לשמור אפילו בעל החפץ לא אמר לו כלום ה"ז שומר גמור:

ואפילו בקש מחבירו שיתן לו רשות להכניס בהמתו או פירותיו לחצירו ונתן לו רשות ולא פירש כלום בשמירתו, אינו חייב בשמירתו כלום אפילו מהיזק שיארע לו מבהמתו דבעל החצר, כיון שלא קבל עליו לשמור, ומה שנתן לו רשות כוונתו היתה הכנס בהמתך או פירותיך ותשמרם אתה. והרמ"א [סימן שצ"ח] הביא דעת י"א דכשנתן לו רשות להכניס שורו לחצירו חייב בעל החצר בנזקין דאתיא ליה מחצירו, דכשאמר לו הכנס כוונתו שאני אשמרנו מנזקי חצירי. וכתב ערוך השלחן דמדלא הגיה הרמ"א בסימן זה סעיף ב' על דברי רבינו הב"י אלו, ש"מ דס"ל דאין זה חיוב מדיני שומרים, וראיה דהא בנזק דאתא ליה מעלמא פטור בעל החצר, ואי ס"ד דיש עליו דין שומר למה לא יתחייב, אלא דכל דבר שמצוי שיארע נזק לזה שהכניס בהמתו או פירותיו מבהמתו של בעל החצר שתנגחנו או תאכל הפירות קבל עליו בעל החצר שמירת נזק זה, אבל מה שיכול ליארע נזק או פשיעה או גניבה מן הצד אינו חייב עד שיקבל בפירוש לשמור.

וי"א דדוקא לחצר, אבל אם אחד נתן רשות לאחר להכניס חפציו לביתו, אפילו לא קבל עליו בפירוש לשמור חייב בעל הבית בשמירתו [ש"ך בשם הג"א], והטעם דדוקא בחצר יכול להיות שהיתה כוונתו אני נותן לך רשות ואתה תשמרנה, דבבית הכל נכנסין ויוצאין ותוכל לשמור, אבל בבית אין דרך להתעכב שם בלי רשות מבעל הבית, ואם בעל הבית לא ישמרנה מי ישמור, אבל אם אמר לו הרי הבית לפניך גרע מנתינת רשות ואינו חייב בשום שמירה [שם]. דלשון זה משמע אם תרצה תניח ואם לא תרצה לא תניח ואני אין לי עסק בזה. וכן אם ייחד לו מקום בבית, כגון שאמר לו הנח בחדר זה או בזוית זו, אינו חייב בשום שמירה, דזהו ג"כ כמפורש שאינו מקבל שמירה [ר"ן פ"ק דפסחים]. אלא בחדר זה או בזוית זו אני נותן לך רשות להניח הוא כשלך לענין חפצך [נתיבות המשפט]:

ואם אמר לו הנח לפניך או הנח סתמא, או שאמר לו הרי המקום לפניך, ובחצר ובבית אמר לו הרי החצר והבית לפניך, אפילו שומר חנם לא הוה ואינו חייב שבועה כלל, שהרי לא נכנס בגדר השומרים, ובכ"ז אין חילוק בין שומר חנם לשומר שכר [ש"ך], ואפילו שומר שכר אינו מתחייב בשמירה עד שיקבל עליו לשמור או שיאמר הנח לפני, אבל בלא זה אינו מתחייב בשמירה. ויש מי שאומר שאפילו אמר לו אתן לך שכר שמירה כך וכך והשיב הרי הבית לפניך אינו מתחייב בשמירה והשכר צריך ליתן לו בעד הבית, וכתב ערוך השלחן דלא נראה כן, דודאי בכה"ג או שלא יטול שכר או יתחייב

בשמירתו, ורק אם הושוה עמו על שכירות כך וכך בעד המקום ואמר לו שמור לי ואמר לו הרי המקום לפניך אינו מתחייב בשמירה והשכר הוא בעד המקום שהושוה עמו.

וזה שאמרנו דכשאמר לו הנח סתם לא הוי אפילו שומר חנם, זהו דוקא בשוק או בחצר, די"ל דה"ק ליה הנח ושמור, אבל בדרך וכיוצא בו ודאי קבל עליו שמירה, כיון שנוסע בדרך ובעל החפץ נשאר כאן מי ישמרנו אם לא הוא, ולכן גם בחצר ובשוק דכשאמר לו שמור לי ואני אלך מכאן ואמר לו הנח קבל עליו שמירה. ומעשה באחד שהלך בדרך עם חמורו ואמר לו אחד הוליך עמך אלו המנעלים ואמר לו הניחם כאן על החמור ועשה כן, ולא קבלן בעל החמור בידו, אלא כמו שהניח זה את המנעלים על החמור כך הוליכן, ולא קשרן, והלך לו בעל החמור מן הצד להסך רגליו והניח החמור על אם הדרך ונאבדו המנעלים, פסק הרא"ש דהוה שומר חנם והוא פושע מה שהלך מהחמור וחייב לשלם, דבדרך כשמסר לו הוי כמו שאמר לו שמור לי, וכשאמר לו הנח על החמור הוה כאומר אשמור. אמנם זהו כשבעל המנעלים לא היה הולך עמו, אבל אם היה הולך עמו אינו חייב, דהיה לו לשמרן בעצמו [אחרונים]. וכתב הרמ"א דיש חולקין וס"ל דאפילו במקום שאינו משתמר לא הוי שומר חנם עד שיאמר הנח לפני. אבל האחרונים הכריעו דבכה"ג שבעל החפצים לא היה אצל חפציו לית מאן דפליג, וכן בכל מקום שנראה לפי הענין שקבל עליו השמירה, דא"א להשמר אם לא יקבל עליו השמירה, חייב בשמירה אפילו בהנח סתם. אבל אם אמר לו הרי החמור או העגלה לפניך אפילו בכה"ג אינו חייב בשמירתו, דזהו כאמר לו איני מקבל שמירה [ערוך השלחן]:

יש שכתבו דמה שאמרנו דכשאמר לו הנח סתם לא קבל עליו השמירה זהו רק בחצר, אבל ברשות הרבים או בסימטא יש סברא לומר דאף בהנח סתמא הוי שומר, דבשלמא בחצר צריך ליתן רשות להניח שם חפציו, אבל ברשות הרבים למה לו לדרוש רשותו, וממילא דכשאמר לו הנח היתה כוונתו לשומרו, דאם לא כן על מה נתן לו רשות להניח. וכן יש סברא להיפך, דאף אם נאמר דבנתן לו רשות להכניס פירותיו לחצירו חייב בשמירתו מנזקי חצירו, מ"מ ברשות הרבים וסימטא י"ל דבהנח סתמא אינו חייב בשמירה, דדוקא בחצר שהוא מקום שדרך להיות נשמר שם בזה קבל עליו שמירה אף בסתם, אבל רשות הרבים דאינו מקום שמירה לא קבל שמירה בסתם, ושתי סברות אלו הן בסוגיין, וכתב ערוך השלחן דנראה דמהראשונים השמיטו זה נראה דעיקר הענין כן הוא, דהתלמוד אומר דמשמירת נזקים שבחצר אין לתלמוד לסתם שמירות שהוא אף ברחובות ושוקים, מפני שיש להפך הסברות לכאן ולכאן, אבל לדינא בסתם שמירות אין לנו לחייבו בשמירה כשאמר הנח סתם.

הלווה על המשכון שומר שכר וכו' דתניא המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול מעותיו, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר יכול לומר לו כלום הלוינוני אלא על המשכון אבד המשכון אבדו מעותיך וכו'.

דיני משכון מפוזרים בסוגיא שלפנינו, ומבואר כי יש למלוה דין שומר על המשכון, ונחלקו האם הוא שומר חנם או שומר שכר. ומבואר כי יש שני סוגי משכון, משכון שניתן לשם זכרון דברים, שלא יוכל הלווה להכחיש את המלוה, ומשכון שניתן לצורך גובינא, דאם לא יפרע לו הלווה יגבה מהמשכון. עוד מצאנו בדעות התנאים כי יש חילוק בין משכון על הלואה מטלטלין למשכון על הלואה פירות. ויש חילוק בין משכון שלקח בשעת ההלואה ומשכון שלקח שלא בשעת ההלואה, דהיינו לגיבוי, לענין אם בעל חוב קונה משכון. ונביא כאן את עיקרי הדברים העולים להלכה [ועיקרו בחו"מ סימן ע"ב].

המלוה את חבירו על המשכון, בין שהלווה מעות בין שהלווה פירות, בין שלקח ממנו המשכון בשעת ההלואה בין שמשכנו לאחר ההלואה על פי בית דין. חייב המלוה לשמור את המשכון, דכיון דבידו הוא עליו לשומרו, דמי ישמרנו אם לא הוא, ודינו כשומר שכר שאם יגנב או יאבד יתחייב לשלם, ובאונס כשיאבד פטור כדין שומר שכר. לפיכך אם אבד המשכון או נגנב, וכ"ש כשנאבד בפשיעתו, חייב המלוה, ואם היה שוה המשכון כדי החוב אין לאחד על חבירו כלום, ואם החוב יתר על המשכון משלם הלוה היתרון. ואין חילוק בין אם פירש בעת שקבל המשכון שאינו מקבלו אלא כדי שויו בין שקבלו סתם, ולא אמרינן כיון שקבלו סתם קבלו על כל החוב. אבל אם פירש שמקבלו על כל החוב, אזי אף אם המשכון הרבה פחות מהחוב, כשאבד המשכון אבד כל חובו. ואם קבל שני חפצים ופירש שמקבלם בעד כל החוב, אם נאבד אחד מהם אבד חצי חובו כששניהם שוים, ואם אחד שוה יותר, כגון שהלווה עשרה דינרים ונתן לו שני חפצים האחד שוה ארבעה והשני שוה שני דינרים, אם לא קבלם בעד כל החוב ונאבד אחד מהם מפסיד כפי שויו של החפץ, ואם קבלם בעד כל החוב מפסיד כפי שויו החפץ שנאבד, והמותר ארבעה דינרים מפסיד שני דינרים על כל אחד [נתיבות המשפט]. דבהמותר אין חילוק בשוויים, כיון ששניהם אינם שוים כל החוב והוא קבלם בעד כל החוב סובל החפץ הקטן את ההפסד מהמותר כפי הגדול. ואם דמי המשכון יתירים על החוב, נותן המלוה את המותר להלוה. ואם נאנס המשכון, כגון שנלקח בליסטם מזויין או נשרף באונס וכיוצא בזה בשארי אונסים, אם יש עדים שנאנס פטור המלוה והלוה חייב לשלם לו כל חובו, ואם אין עדים ישבע המלוה שבועה דאורייתא שנאנס והלוה משלם לו כל חובו.

ויש מהראשונים שחולקים ואומרים דבמקום שאין להמלוה טובה מעסק, כגון המשכון בהלואות גמ"ח, אין עליו רק דין שומר חנם אף במשכנו שלא בשעת הלואתו [נתיבות המשפט], לענין זה שכשנגנב או נאבד אינו משלם מה שהמשכון שוה יתר על החוב, אבל חובו אבד, דבזה הוי כאלו פירש שאם יגנב או יאבד יפסיד חובו. אבל כשנאבד באונס חייב הלוה לשלם לו וכנ"ל. אמנם כשמקבל טובה מהעסק כגון הקפת סחורה ושכירות והלואות עיסקא, הרי הוא שומר שכר גמור. וכן אם עשה את המשכון לאפותיקי מפורש שבאם לא ישלם לו עד זמן פלוני נשאר המשכון להמלוה, ג"כ הוה שומר שכר אפילו בהלואות גמ"ח [שם] דהוה קצת כשלו. ומ"מ באונס חייב הלוה לשלם לו [ערוך השלחן]. ולפי דיעה זו אם נגנב או נאבד מקצת המשכון גובה חובו מהנשאר וא"צ לשלם בעד מקצתו שנאבד, דעל היותר מחובו אינו רק שומר חנם. אמנם אם הנשאר אינו מספיק להחוב הוה הפסידו של המלוה, דכנגד חובו הוה שומר שכר.

וכיון שיש מחלוקת בזה אם דינו בשומר שכר או כשומר חנם כתב הרמ"א דהוה ספיקא דדינא ומספיקא לא מפקינן ממונא. והלוה שבא לגבות מהמלוה את היתר על חובו ידו על התחתונה ואין על המלוה רק להביא ראיה או שישבע שנגנבה או נאבדה שלא בפשיעתו ופטור מהיתר על חובו, אבל בפשיעה חייב לשלם. וכן אם לקח המשכון שלא בשעת ההלואה שלא ברשות בית דין ושלא ברצון הלוה הוה כגזלן וחייב אפילו באונסין.

דף פ"ב ע"ב

אבא שאול אומר מותר לאדם להשכיר משכונו של עני להיות פוחת והולך. אמר רב חנן בר אמי אמר שמואל הלכה כאבא שאול. ואף אבא שאול לא אמר אלא במרא ופסל וקרדום, הואיל ונפיש אנרייהו וזוטר פחתייהו.

המלוה לחבירו על משכון צריך המלוה לזוהר שלא ישתמש בו בהמשכון דהוא כמו ריבית וגזל הוא, אמנם אם השתמש בו והמשכון עשוי להשכיר וליטול שכר לא חשדינן ליה בגזלן וחייב לשלם להלוה שכירות בעד זה, ואף אם אומר שכוונתו היתה לגזול אינו נאמן [ערוך השלחן]. ואם אינו עשוי להשכיר א"צ לשלם לו כלום, והוא ישא את עונו. ולהרמב"ם אם בא המלוה לצאת ידי שמים ישלם לו שכר [ש"ך]. ודווקא שלא התנה עם הלוה בשעת ההלואה, אבל אם התנה עמו שישתמש בו וינכה לו מעט מחובו בעד תשמישו כפי שהושוו ביניהם מותר להשתמש בו, אבל בלא ניכוי מהחוב אסור אפילו ברצון הלוה מפני שזהו ריבית.

אם הלוה לעני על מרא וקרדום וכיוצא בזה ששכרו מרובה לפי ערך פחיתתו יכול להשכירו שלא מדעת הלוה ולנכות לו דמי השכירות בחובו, דמסתמא ניחא

ליה להלוה והוה כמושיב אבידה. ודווקא לאחרים יכול להשכיר אבל לא לעצמו, שלא יחשדו אותו שמשתמש בלא ניכוי. ואם התנה עמו בתחלה מותר אפילו לעצמו ובניכוי, כי מי שיודע שהוא משכון בידו מסתמא יודע ג"כ שהתנה עמו:

המעביר חבית ממקום למקום ושברה, בין שומר חנם בין שומר שכר ישבע. רבי אלעזר אומר זה וזה ישבע, ותמיה אני אם יכולין זה וזה לישבע.

ומבואר בגמרא למסקנא דהיא תקנת חכמים שישבע ויפטר, דאם לא כן לא ימצאו לאדם פועלים שישאו משאו, ושנתקנו בזה תקנות לפי סוג המשא.

ולחלכה [חושן משפט סימן ד"ש], המעביר חבית ממקום למקום ונתקל בהליכתו ונשברה החבית, מדין תורה שומר חנם פטור, דלאו פשיעה היא, דנתקל לאו פושע הוא, אבל שומר שכר חייב, דנהי דלאו פושע הוא מ"מ גם אונס לא הוי ודמי לגניבה וחייב לשלם, שאין זה אונס גדול. אבל חכמים תקנו שגם שומר שכר א"צ לשלם ודינו כשומר חנם שישבע שלא פשע בה, כגון שלא נשאה כראוי, והכל לפי הענין, ולמה תקנו חכמים כן, מפני תקון העולם, שאם אתה אומר שישלם, אין לך אדם שיעביר חבית לחבירו בשכר, ולכן עשו בו שבירת החבית כמיתת הבהמה ושבירתה דהוי אונס. וצריך לשלם לו גם שכרו כיון דהוי כאונס [סמ"ע], ויש חולקין, דנהי שתקנו חכמים שלא ישלם אבל שיטול שכרו לא תקנו [ט"ז].

וכתב הטור דזהו דוקא כשהיה מקום מדרון, אבל שלא במקום מדרון, שנשא במקום מישור ונתקל ושבר החבית הוי פשיעה וחייב. והפוסקים וגם הרמב"ם והשו"ע לא הזכירו חילוק זה, ואף שלא במקום מדרון פטור. וביאר ערוך השלחן דלא פליגי הטור והפוסקים, והכל מודים דכל נתקל בהכרח שיהיה ע"י איזה סיבה כמו שנתקל באבן או בעץ או שהיה מקום מדרון וכיוצא בזה, ומאן דס"ל נתקל פושע הוא גם בכה"ג הוי פושע, דיש לו לאדם להתבונן בדרך שהוא הולך. אמנם להלכה קי"ל דאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים ונתקל לאו פושע הוא, אבל בדרך ישרה על קרקע חלקה במאי נתקל, ובע"כ שבפשיעה נפל שלא הלך כדרך בני אדם, וכל הפוסקים שדיברו בנתקל כוונתם שע"י סיבה נתקל, אבל בקרקע חלקה כנ"ל הכל מודים דפושע הוא.

וכתב עוד הטור, אדם הנושא חבית גדולה שהיא כבדה למשא אדם אחד ונתקל בה ונשבר פושע הוא וחייב. עכ"ל. ואפילו שומר חנם חייב, דמפני כובד המשא נתקל בהליכתו, ולכן אף על גב דכל נתקל באיזה דבר לאו פשיעה היא, מ"מ בזה תחלתו בפשיעה שלקח משא כבדה מכחו וזה צריך לדעת לפי מנהג הנושאים משאות במקום זה:

ועוד כתב דהנושא משא במוט כפוף באמצע ונותן על כתפו ונותן שני כדין בשני ראשין [הוא הנקרא בסוגיין דדרו באגרא] ונשבר משלם החצי שאינו אונס גמור שהרי קל הוא לשנים וכבד לאחד. עכ"ל. ולפ"ז שומר חנם א"צ לשלם כלל כיון שאינו פשיעה גמורה, דדרך הוא לשאת משא כבד לאדם אחד בענין זה כדרך שואבי מים, ולדבריו אם נשאו שנים פטורים דאונס גמור הוא. אבל הרמב"ם כתב [פ"ג משכירות ה"ב], ועוד תקנו בדבר זה שאם נשאו אותה שנים במוט ונשברה משלמים חצי, הואיל ומשא זה גדול לגבי אחד וקל לגבי שנים הוי כאונס ואינו אונס ומשלמים מחצה אם יש עדים שלא פשעו בה. עכ"ל. והוא בסוגיין לקמן [פ"ג ע"א], וטעמו כיון שמשא זו כבד אצל כל אחד מהם אפשר לומר שסמך כל אחד מהם על חבירו להקל משאו והוי פשיעה [לבוש] ורק מפני התקנה לא ישלמו אלא מחצה:

ועוד כתב הרמב"ם [שם], נשברה במקום שאין עדים מצויין, נשבעים שלא שברוה בפשיעה ומשלמים חצי דמיה שהרי לא היה לכל אחד להעביר אלא משוי שהיה יכול לעמוד בפ"ע, ומכאן אתה למד שהאחד שהעביר חבית גדולה שאין דרך כל הסבלים להעבירה ביחיד שהוא פושע ואם נשברה משלם הכל. עכ"ל. וזהו כדברי הטור הנ"ל. אמנם רש"י והרשב"א סבירא להו דכל זמן שאין המשא לשני בני אדם ונשאה אחד ושברה, אף על פי שפושע הוא אינו משלם אלא מחצה, דדמי לאונס ודמי לפשיעה, מפני שיש בני אדם שמתחזקים לשאת הרבה כל זמן שאין בו משא שנים ושומר חנם פטור:

דף פ"ג ע"א

ההוא גברא דהוה קא מעבר חביתא דחמרא בריסתקא דמחוזא ותברה בזיזא דמחוזא. אתא לקמיה דרבא, אמר ליה ריסתקא דמחוזא שכיחי בה אינשי, זיל אייתי ראייה, ואיפטר. אמר ליה רב יוסף בריה כמאן, כאיסי, אמר ליה אין, כאיסי, וסבירא לן כוותיה.

ההוא גברא דאמר ליה לחבריה זיל זבין לי ארבע מאה דני חמרא. אזל זבן ליה. לסוף אתא לקמיה, אמר ליה זביני לך ארבע מאה דני חמרא ותקיפו להו. אתא לקמיה דרבא. אמר ליה ארבע מאה דני חמרא תקיפי קלא אית לה למילתא, זיל אייתי ראייה דמעיקרא כי מזבנת להו חמרא מעליא הוה, ואיפטר.

[חושן משפט סימן קפ"ז] כל שליח שטוען שאירעו אונס והפסיד כך וכך נשבע שבועת השומרים ונפטר, ושליח שהלך ועשה בחנם דאינו חייב רק בפשיעה צריך לישבע שלא פשע בה ושלא שלח בה יד ושנגנבה או נאבדה. ושליח בשכר ישבע שנאנסה, ואם האונס היה במקום שרבים מצוים שם הרי זה צריך להביא עדים ואינו נאמן בשבועה ומשלם, כדכתיב [שמות כב, ט - י] אין רואה שבועת

ה' תהיה בין שניהם, ודרשו דבמקום שיש רואה אינו יוצא בשבועה רק בעדים:

ומעשה באחד שאמר לשלוחו קנה לי ארבע מאות גרבי יין ממעותיו שהיה בידו וקנה לו, ואחר כך נמצא חומץ, אמרו חכמים סכום גדול כזה שהחמץ יש קול לזה ואפשר להביא ראיה, ולכן יביא ראיה שבשעה שלקח היה היין טוב, ואם לא יביא ראיה ישלם, וכן כל כיוצא בזה, אבל דבר שאין הראיה מצויה נשבע ונפטר. וכן מי שנושא חפץ בידו אף במקום שרבים מצוים שם ואירע בו אונס ואין הכרח שרבים ירגישו בהאונס נשבע ונפטר [סמ"ע].
ודבר זה תלוי בראיית עיני בית דין. ובוזה שהצריכו חכמים בהיין להביא עדים י"א דזהו כשקיבל השליח היין אצלו מהמוכר, אבל אם לא קיבל אליו היין והניחו אצל המוכר שהקונה יקבלו מרשותו, לא שייך לומר שיש לזה קול, דכיון דאין לו שמירה על היין לא יוציא הקול ונפטר ע"י שבועה [ט"ז]. וצ"ל דהיה איזה קניין מקודם באופן דהמכר קיים והמוכר טוען שהיה יין טוב ולא היה לו להניחו עד שיחמיץ, דאם לא כן תתבטל הקנייה דמעות אינו קונות רק לענין מי שפרע וכשנפסד אין כאן מי שפרע.

וכן הדין בשותף שטוען שאירע סיבה או בשארי שומרים, אם הוא מקום שהרבים מצוים יביא עדים ואם לאו ישלם, ואפילו במקום שאינו חייב בשבועה כגון שיש לו מיגו מ"מ במקום שיש רואים צריך להביא עדים [נתיבות המשפט]. ואם מקום שהרואים הם אינם בני עדות כמו נשים, מ"מ נראה דאם התובע טוען יבואו אלו ויגידו שכדברך כן הוא טענתו טענה, דהא בקרא כתיב אין רואה, משמע שכל שיש רואה מי שהוא צריך להביאם, ואפילו לא ידענו שהיה במקום רואים רק הנתבע בעצמו אומר כן מ"מ חייב להביאם [שם], דמיגו אינו פוטר בזה. ואם אומר שאינו יכול להביאם כגון שהם במרחקים וכיוצא בזה נפטר ע"י שבועה. וכתב הרמ"א דכל זה הוא רק בשומרים, אבל בטענת פרעון והשבה וכיוצא בזה דעבידי אינשי דפרעי בצניעא אפילו יש ראיה מיפטר בשבועה. עכ"ל. ואם אמר לשליח שיקנה לו איזה דבר ממעות של השליח והוא ישלם לו ואחר זמן טען השליח שקנה עבורו ונאנס מידו ישבע שכן הוא וחייב המשלח לשלם לו כבחנוני על פנקסו [נתיבות המשפט]:

רבה בר בר חנה תברו ליה הנהו שקולאי חביתא דחמרא. שקל לגלימיהו, אתו אמרו לרב. אמר ליה הב להו גלימיהו. אמר ליה דינא הכי, אמר ליה אין, למען תלך בדרך טובים. יהיב להו גלימיהו. אמרו ליה עניי אנן, וטרחינן כולה יומא, וכפינן, ולית לן מידי. אמר ליה זיל הב אגרייהו. אמר ליה דינא הכי. אמר ליה אין, וארחות צדיקים תשמר.

להבין את עצם הענין מדוע לענין החזרת הגלימא אמר לו הפסוק דלמען תלך בדרך טובים, ולענין תשלום

שכרם אמר לו וארחות צדיקים תשמור, כתב אדונינו הגר"א בביאורו למשלי [ב, כ], בדרך טובים הם הנקראים המטיב עם הבריות, וצדיק הוא העושה צדקות ונותן משלו לבריות בחנם אף שלא היה ראוי אף להטיב עמהם והוא עושה עוד צדקה עמהם, זהו הנקרא צדיק, והוא יותר מן הטובים, לכן אותן הם מועטים, כי זה יותר קשה על האדם לעשות גם צדקה עם הבריות, אבל להטיב לבריות, דהיינו שלא לעשות רע זהו דרכן של רוב בני אדם אף למי שהיה ראוי לעשות רע לפי הדין, לכן כתיב אצל הטובים דרך, שהוא דרך רחב, אבל אצל הצדיקים אורחות, וגם אמר תשמור לפי שאין דרכן של רוב בני אדם לעשות, לכן זו צריך שמירה.

ועל פי זה תבין מה שאמרו בגמרא רבה בר בר חנה תברי ליה הני שקולאי חביתא דחמרא שקל גלימיהו אתו כו' א"ל הב להו כו' א"ל דינא הכי א"ל למען תלך בדרך טובים א"ל עניי אנן זיל הב להו כו' א"ל דינא הכי א"ל אין אורחות צדיקים תשמור, ולכאורה אינו מובן שמתחילה אמר לו מלמען תלך בדרך טובים ואצל השכר אמר לו ואורחות צדיקים תשמור. ולפי מה שכתבתי הוא שפיר, דלמחול ההיזק הוא דרך הטובים המטיב לבריות לעשות להם טובה אף שנתחייבו בדין למחול להם, אבל ליתן להם עוד משלו אינו אפילו דרך הטובים, לכן אמר שזהו ואורחות צדיקים לתת להם משלו, ואף שהם נתחייבו ליתן לו מן הדין. ומה שכתוב דינא הכי א"ל אין, היינו נגדך הדין כן, שזהו אורחות צדיקים:

נמצאנו למדים מדברי אדונינו הגר"א כי לכל אדם כפי דרגתו יש שולחן ערוך אחר, דאמנם יש שולחן ערוך שוה לכל נפש שאין אדם יכול לפטור עצמו ממנו לומר שאינו בדרגא זו או אחרת, ואף בו מצאנו הלכות שנאמרו רק לבעלי נפש וכיו"ב, ועל כמה דברים נאמר שהם מנהג טוב או מידת חסידות או המחמיר תבוא עליו ברכה, אמנם זה למי שאינו במדרגת חסיד וכיו"ב, רק נוקט מנהגים שהם מידת חסידות וכיו"ב, אמנם למי שכל הנהגותיו הן הנהגות החסידות אצלו דברים אלו הם חיוב גמור, וזה מה שאמרו כאן חז"ל דאפילו במקום שהפועל חייב לשלם מ"מ מצוה ליכנס עמו לפני משורת הדין ואין ליטול ממנו ההיזק אם לא שהזיקו בכוונה, אבל כשהזיקו בפשיעה אין זה מזיק, ועל זה נאמר למען תלך בדרך טובים, ולא עוד אלא אם הפועל עני ואין לו מה יאכל יתן לו שכרו כדי שיהיה לו מה לאכול ועל זה נאמר וארחות צדיקים תשמור, ומשמע בסוגיין שהדיין מחוייב לומר לו כך, שמהראוי לעשות כן, ויאמר לו דאף דלאו מדינא הוא, אמנם אנשים טובים וצדיקים עושים כן, ואם ישמע ישמע ואם לאו אין כופין אותו על כך, רק לגבי צדיק כרבה בר בר חנה הוי דין.

אמנם בספר בניהו בן יהוידע כתב על מעשה הנ"ל, קשה, וכי רבה בר בר חנה לא ידע ליה להאי קרא. וכתב

דנראה דודאי ידע ליה, אך סבירא ליה דאין בית דין גוזרין על האדם לעשות כן, אלא האדם מעצמו ראוי שיעשה כן, ולכן כיון שראה שהם קבלו עליו בבית דין של רב, וגזר עליו רב לעשות כך, לכן אמר לו דינא הכי שיהיה בדבר זה גזרה כבדה על האדם, ואמר לו אין לגברא רבא דכוותך צריך שיגזרו בית דין עליו לעשות כך, כי גברא דכוותך חייב מן הדין ללכת בדרך טובים. ואם תאמר מעיקרא רבה בר בר חנה איך לקח גלימיהו ולא קיים מעצמו מאמר הכתוב הזה. ונ"ל דהוא לא כיון ליקח מהם נזק היין, אלא אמר אקה גלימיהו כדי שאחר כך יבקשו ממני ויפצירו בי בתחינה ובקשה להחזיר להם ואחזיר להם, ובודאי לא יעיזו פניהם לבקש ממני שכר, אבל אם לא אקה גלימיהו אז יעיזו לבקש ממני שכר, וכאשר בקשו כן לבסוף. ואם תאמר כיון למיהב אגרייהו דייק לה רב מן סיום הכתוב וארחות צדיקים תשמור, רבה בר בר חנה אמאי לא דייק כן מפסוק הנזכר, ואין הכי נמי יתן להם שכרם קודם שיתבעו אותו. ונראה דרבה בר בר חנה מפרש למען תלך בדרך טובים, בדברים שבין אדם לחבירו, כהאי גונא, וארחות צדיקים תשמור בדברים שבין אדם למקום, ובא רב ופירש לו גם זה מדבר בדברים שבין אדם לחבירו, ובא הכתוב לרבות חסידות יותר:

פרק שביעי

השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב. מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו רשאי לכופן. מקום שנהגו לזון יזון, לספק במתיקה יספק, הכל כמנהג המדינה.

[חושן משפט סימן של"א] שכירות פועלים וקבלנים אינה צריכה לא קנין ולא שטר, דכל מה שהאדם מבטיח לפועל בעד מלאכתו אפילו בדברים בעלמא חייב לשלם כשהנשכר עושה מלאכתו [ב"י], ומדין תורה כששוכר שכיר יום ולא פירש עמו כמה שעות ביום יעשה מלאכתו חייב הפועל לצאת מביתו למלאכתו בזריחת השמש ולעשות עד צאת הכוכבים שנאמר תזרח השמש יאספון וגו' יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, דשעת המלאכה היא מזריחת השמש עד שקיעתה, אלא דכשיוצא למלאכה שהוא לצורך הבעל הבית נחשבת גם ההליכה במלאכה, אבל החזרה לביתו צריך לצאת אחר השקיעה, וזה מה שאמרו לקמן פועל בכניסתו לביתו משלו וביציאתו למלאכתו משל בעל הבית, ובע"ש מקדים עצמו לביתו כדי למלאות מבעוד יום חבית מים ולצלוח דגים על שבת או לבשלן וגם להדליק נר ולהכין כל צרכי שבת כנהוג. ולפ"ז מן התורה מלאכתו של פועל חצי מעת לעת, דבפסוק והתלמוד מדברים על הזמן השוה מיום ולילה כמו תקופת ניסן ותשרי [ערוך השלחן]:

ולכן השוכר את הפועלים סתם יכול לומר להם שישכימו ויעריבו במלאכתם ואין רשאי לבטל ממלאכתן כל היום כולו לבד זמן תפלה ואכילה.

ולענין תפילה, כתב הרמב"ם [בפ"ה מתפלה ה"ח] הפועלים שעושים מלאכה אצל בעל הבית מתפללין הבינונו אם עושין בשכרן שנוטלין שכר פעולתן לבד מסעודתן, שאז צריכין למהר למלאכה, אבל אם אין נותן להם שכר אלא שעושין בשכר הסעודה מתפללין כל שמ"ע, אבל אין יורדין לפני התיבה ואין נושאים כפיהן. עכ"ל. אמנם בזמנינו אין מקפידין בכך ואדעתא דהכי נשכרין שיתפללו בבהכ"נ כל סדר התפלה.

ומבואר בסוגיין דכל זה במקום שאין מנהג, אבל במקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו יכול לכופן להשכים ולהעריב, ואפילו הוסיף שכרן נגד שארי פועלים אינו יכול לומר הוסיפתי לך כדי שתשכימו ותעריבו, דכיון שלא התנה כן בשעת השכירות יכולים לומר שההוספה היתה מפני טעם אחר, כגון שנעשה המלאכה בלי עצלותם וכיוצא בזה, דאם היה כוונתו שיעשו יותר מכפי המנהג היה לו לפרש:

ואפילו היתה עיר חדשה ואין שם עדיין מנהג קבוע אבל רוב אנשי העיר באו ממקום שיש שם מנהג קבוע אזלינן בתר מנהג העיר שבאו משם, ואם הבעלים ממקום אחד והפועלים ממקום אחר ויש שינוי מנהגים בין מקום זה למקום זה, כגון שהלך ממקום שנהגו להשכים ולהעריב למקום שנהגו שלא להשכים ולהעריב או איפכא, אזלינן בתר המקום ששכר שם הפועלים, ואם הפועלים הלכו להשכיר את עצמו למקום הבעלים אזלינן בתר מקום הבעלים [נמוקי יוסף], ואינו קרוי מנהג אלא דבר השכיח ונעשה הרבה פעמים, אבל דבר שאינו נעשה רק פעם אחת או שני פעמים אינו קרוי מנהג [ריב"ש]. וגם צריך שיהא המנהג קבוע על פי חכמי המקום או על פי הסכמת אנשי העיר, והבא לשנות המנהג וטוען שהתנה בענין אחר עליו להביא ראיה בעדים או בשטר, אבל בשבועה אינו נאמן נגד המנהג. ואפילו כשיש לו מיגו אינו נאמן במקום מנהג, ואפילו תפיסה לא מהני במקום מנהג אם טוען ששינוי מכפי המנהג אבל אם טוען שנאנסו ולא יכלו לעשות מהני תפיסה [הגהות אשרי"י]:

וכל זה לענין זמן המלאכה. ולענין מזונות, כששכר פועלים ולא דברו ביניהם אם יתן להם מזונות אם לאו תלוי במנהג המקום, ומקום שנהגו לזון יזון לספק במיני מתיקה כגון גרוגרות או בתמרים וכיוצא בהם יספק, הכל כמנהג המדינה. ואם פסק ליתן להם מזונות וגם מנהג המקום ליתן מזונות, אין הפועלים יכולים לומר אתה מחוייב להרבות לנו במזונות והרי לא הוצרכת לפסוק כיון שהמנהג כן, וזה שפסקת מסתמא הוא להרבות במזונות, מפני שיאמר להם דרך העולם כן הוא שאף בדבר שהחויב מצד הדין או מצד המנהג מ"מ מתנים בפירוש גם כן, ולא היתה הכוונה כלל על ריבוי המזונות [כדעת רשב"ג במשנתין]. ואם לא התנה ליתן להם מזונות וגם אין מנהג קבוע בזה, א"צ ליתן להם מזונות דהבא להוציא עליו הראיה.

כשמחוייב ליתן להם מזונות וכן מי שיש לו משרת או משרתת בביתו צריך ליתן להם מכל מה שבני ביתו אוכלים ושותים, ואם התנו הכל לפי תנאם, ואם יש מנהג שם באופן המזונות יעשו כמנהגם, דכל הנשכר על דעת המנהג הוא נשכר. ומדת חסידות ליתן להעבדים והמשרתים לטעום מכל מין שאוכל בעצמו, ובפרט דבר שיש לו ריח טוב כמו בשר שמן שיכול המריח להסתכן אם אין נותנין לו לטעום [כתובות ס"א ע"א]. וכל היזק שעושה המשרת והמשרתת והפועל חייבים לשלם כשהיה בלי אונס, דדינם כשומר שכר, ומ"מ מנהג בעלי בתים ישרים שלא לנכות להם הזיקות קטנים כשבירת צלוחיות וקערות וכדומה אם לא שפשעו להדיא כמוזידים ממש [ערוך השלח, עין בפתחי תשובה]:

דף פ"ג ע"ב

אלו רשעים שדומין לחיות שבעיר.

כתב הבן יהודע, נראה דחיות רעות ההולכים במדבר, הם נראין לכל מרחוק, ובורחין מהם ונשמרים מהם, אך חיות רעות אשר נחבאים בעיר, אין מרגישים בהם להשמר מהם, וכן ענין רשעים, יש שהם רשעים גמורים וידועים, מאלו אין פחד, אך הפחד הוא מן רשעים שאינם ידועים ונראין להדיא, וכמו שאמר הכתוב [תהלים ק"ח ז'] ה' לי בעוזרי, ואני אראה בשונאי:

אי צורבא מרבנן הוא אקדומי אקדים לגירסיה.

כתב הבן יהודע, יש לדקדק למה בתלמיד חכם כפל לשון אקדומי אקדים, ובפועל אמר קדים עבד ולא אמר אקדומי קדים. ונראה כי הפועל אין דרכו להקדים קודם עלות השחר כלל, ורק יזמן זה במקרה היכא דבעל המלאכה נחפו למלאכתו ומבקש מן הפועל להקדים להקיץ באשמורת קודם עלות השחר כדי לעסוק זמן יותר במלאכה שצריכה לו במהרה, ולכך כיון דלא הורגל בזה נתנמנם באותו העת מחמת הקצתו מן השינה קודם מידתו בכל יום, אך תלמיד חכם בודאי דרכו להקדים שעה או שתיים קודם עלות השחר לעסוק בתורה בעוד לילה, וכיון דמורגל בקדימה זו אינו מתנמנם מחמת זה ביום, ורק יזמן באיזה לילה שהקדים זמן יותר מקדימה הרגיל בה, שהקיץ משנתו ארבע וחמש שעות קודם עלות השחר מפני שנזדמן לו סוגיה עמוקה ורצה לעיין בה אותה הלילה זמן יותר, והוכרח להקדים קודם זמן קדימתו הנחוג בכל לילה, ולכך הוא מתנמנם ביום ההוא מפני שהיה לו שינוי מן ההרגל שלו, לכן אמר אקדומי אקדים לשון כפול:

ודע כי כל השערות אלו שהסביר לו רבי אלעזר ברבי שמעון, היינו כדי לתפסו בעבור לחקרו ולדרשו, ואין הכונה שימסרנו למלכות על פי השערות אלו, יען כי השערות אלו הם מוסברים על פי הרוב, דאפשר שהוא

אינו תלמיד חכם ואינו פועל ועם כל זה ישן שקרה לו מקרה של הקצה באותה הלילה, שהיה לו כאב הראש, או כאב שינים, או כאב מעיים, או היה לו חולה בתוך ביתו ושמשו כל הלילה, או היה בסעודת מרעים וכיוצא, ולכן אין למסרו ביד מלכות אלא אם כן יעשה לו חקירה ודרישה לדעת למה מתנמנם ולמה לא ישן בלילה, ואז אחר שיתברר לו הדבר יעשה מעשה, מה שאין כן אם הוא תלמיד חכם או פועל אין צריך לתפסו כדי לחקרו ולדרשו, אלא יתלה הדבר בענינו. ודע כי המלך מוליך עמו אנשים משחיתים הממונים על הרג וצליבה, ובתחילה כאשר תופסו כדי לחקרו ולדרשו אין רשאיין לשלוט בו, ורק אחר שיתברר אצלו שהוא גנב, אומר לאותם המשחיתים תפסוהו, אז יצא הדבר מתחת ידו, כי אלו יעשו בו משפט כתוב להרגו או לתלותו, ואין יכול להצילו מידם, כי מאחר שמסרו בידם נמצא נגמר דינו אצלו, ולכן כיון שאמר לאותם הממונים על ההוא גברא תפסוהו, לא היה יכול להצילו מידם, אלא תיכף עשו בו משפט כתוב לתלותו, כי כך הם מצווים ועומדים מאת המלך:

שלח ליה חומץ בן יין.

כתב הבן יהודע דיש לבאר כונתו בזה על דרך מה שאמר מר עוקבא בגמרא דחולין [ק"ה ע"א] בענין אכילת חלב אחר בשר, אנא חלא בר חמרא בהא לגבי אבא, והיינו בעבור שהיה אביו מתנהג בחסידות יתירה בענין זה, והוא לא נהג באותה חסידות, לכן קרא עצמו חומץ לגבי אביו, וכן הענין כאן דאמר לו בענין זה אתה חשוב חומץ בן יין לגבי אביך, כי אביך היה משתדל להחיות את ישראל, שביטל כמה גזרות רעות מעליהם אף על פי שהיו חייבין בדין, ואתה עושה להיפך שמוסר אותם להריגה, והשיב לו מה שאני עושה הוא טובה לישראל, כי קוצים אני מכלה מהכרם, שאני יודע ורואה ברוח הקודש, ואיבודם הנאה להם והנאה לישראל ולכל העולם, וכמו שאמרו בגמרא כל זמן דהרשעים בעולם חרון אף בעולם, ושאל בגמרא מאן רשעים, ואמר רב יוסף גנבי, ואם כן אלו הגנבים שאני תופס אותם הוא קוצים מכאיבים, וכאשר אבערם אני גורם חיות לכל ישראל, וטובה גדולה, כי ודאי טוב לכרם אם יבערו את קוציו ממנו:

שלח לו קוצים אני מכלה מן הכרם.

כתב הבן יהודע, הא דלא אמר לו הורמנא דמלכא הוא כאשר השיב אותו פרהגונא, וכאשר השיב רבי ישמעאל לאליהו זכור לטוב, נראה דאף על פי שהיה עושה חקירה ודרישה כשהיה תופסם ומתברר לו רשתתם מתוך דבריהם ועניינם, עם כל זה לא היה סומך על בירור זה למסרם למלכות, אלא עד שיראה בפרצוף שלהם אשר בו ידע ויבין בחכמה האלקית אשר בקרבו, שזה האדם הוא ראוי להכריתו מן העולם והוא כקוף שאין לו תקנה אלא שריפה, שאין בו לחלוחית של מצוה, ואינו עתיד לצאת

מידו פועל טוב, על דרך שאמרו רז"ל על פסוק [שמות ב' י"ב] ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויהרוג את המצרי, כי רבי אלעזר בן רבי שמעון היה לו כח השגה זאת, והיה לו רוח הקודש לידע נסתרות ונעלמות ומה שעתיד להיות, וכאשר נמצא בזה הקדוש מעשיות המעידים עליו בהשגת רוח הקודש, שידע נסתרות כמראה הנביא, ולכן השיב לו בפה מלא קוצים אני מכלה מן הכרם, כלומר אני יודעם ומכירם שהם כקוצים שאין להם תקנה אלא בשריפה, ורבי יהושע בן קרחה ידע שיש לו השגה בכך וידיו רב לו בחכמה האלקית ורוח הקודש, וקבל דבריו אלו שבני אדם אלו הם קוצין שאין להם תקנה אלא רק בשריפה, ורק אמר לו למה יהיה דבר זה על ידך, וכי מן השמים הפקדוך לעשות כליון זה על ידך, הנה דבר זה הוא ביד בעל ההשגחה שהוא בעל הכרם והוא יכלה את קוציו, ולמה אתה מכניס עצמך בעובי הקורה, דאף על פי שאין אתה טועה להמית את הזכאי, אין אתה ממונה על כך מן השמים:

ובזה מובן הטעם, כי אליהו זכור לטוב דהוה שכיח אצל רבי אלעזר ברבי שמעון טפי מן רבי ישמעאל, ולא אמר לו כלום על דבר זה כמו שאמר לרבי ישמעאל, והיינו משום דהוא יודעו ומכירו שיש לו רוח הקודש וראיה רוחנית, דאינו טועה ושוגה באלו האנשים שמוסר אותם למלכות:

ומה שהיה רוצה להציל לאותו כובס, וסוף דבר עמד תחת הזקיפה ובכי, היינו כי לאותו כובס לא ראה בפרצוף שלו, ולא ידע עניינו ומה הוא, אלא תיכף כשאמר לו אותו דבר החליט בדעתו שזה ראוי להשחיתו מן העולם, ואמר לממונים המשחיתים תפסוהו, וכיון שאמר לאלו יצא הדבר ידוע שאינו יכול לחזור בו, ולכך הוה בכי שמא חס ושלום טעה בו, ועל זה נאמר פרי המהירות חרטה, כי עתה אינו יכול לראות בפרצוף שלו, ואחר ששמע דבריו שאמר לו אל ירע בעיניך שדרך לראות בהם הפרצוף ולא ראית, כי הנה אני מבשר אותך שלא טעית ולא שגית בדבר זה, כי הוא באמת אין לו תקנה אלא הכרתה מן העולם, ותשמע דבר אחד ממעשיו הרעים, ומזה תבין כמה מלא עבירות וכמה היה הוא רע וקשה בעולם, כי הוא ובנו בעלו נערה מאורסה ביום הכפורים אשר בו כל הרשעים בטלים מן העבירות, ומזה תבין אם ביום הכפורים עשה כך, כמה וכמה מעשים רעים עושה בכל יום, ואם כן זו הצליבה היא תקנתו ואל תצטער מעתה בעבור זאת, וכל זה מן השמים הניחו בלב אותו אדם, לומר בפיו הודעה זו לרבי אלעזר, כדי לשכך דעתו דרבי אלעזר ולא יצטער:

כתב הבן יהוידע דנראה דחשש פן לא ירצו החכמים להכניסו במערה של אביו רשב"י ע"ה, כי יחשבו שאינו ראוי חס ושלום, ודבר זה קשה עליו מאד, וחשב דאחר שישאר בעלייתו שנים הרבה, ולא ישלט בו רימה וסרחון אז יתברר אצלם שהוא אדם קדוש דומה לאביו, ואז יקברוהו במערת אביו וכאשר היה כן לבסוף:

אתחזי לי בחלמא, אמר לי לאו מידי הוא.

הא דלא דבר עימה ביום, בעת שראתה, אלא אתחזי לה בחלמא, ודבר עימה בחלום, היינו מפני דאי אפשר שיידבר הנפטר עם בני אדם שהם בחיים בגלוי כל כך, כאשר ידבר איש עם רעהו, דזה הוא שינוי הטבע לגמרי, ומה שדבר רב אחאי בר יאשיה עם רב נחמן לא היה בגלוי לגמרי, אלא היה מכוסה בתוך הקבר, והקול יוצא מן הקבר בהעלם, כמו שהיה יוצא קול מן העליה של רבי אלעזר לומר איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי, ולכך בהיותה אצלו ביום לא דבר עמה להדיא, אלא אתחזי לה בחלמא:

אמר להו פרידה אחת יש לי ביניכם.

פירוש גוזל שהוא עוף, דהצדיקים נמשלו לעופות שהם קלי המזג והחומר, דעל כן הם פורחים באויר ואין להם כובד כשאר בעלי חיים כי הכובד בא מגסות החומר, וגם קראו פרידה רמוז שהוא נפרד ממנו, והוא דומה אליו, ולא כאשר חשבתם לקראו חומץ בן יין.

לא סליק חיה רעה למתייהו.

כתב הבן יהוידע דנראה דרמזו להם מן השמים בזה הנס, שלא חטא ולא נכשל באותם הגנבים שתפס, אשר נמשלו לחיות כמו שאמר לעיל [פ"ג ע"ב] ולא כחייאת מתלי.

בתורה מיהא גדול ממך לא ידענא.

כתב הבן יהוידע, פירוש, לא ידענא זאת בידיעה חושית, אבל במעשים טובים ידענא, דהא קביל יסורין, וכיון דקבל יסורין זוכה להשגת התורה בשלימות, וכמו שאמרו רז"ל [ברכות ה' ע"א] על פסוק [תהלים צ"ד י"ב] אשרי הגבר אשר תייסרנו יה ומתורתך תלמדנו, ואם כן ממילא מובן הדבר בידיעה שכלית, שגם בתורה הוא גדול ממך, כי אתה לא קבלת יסורין כדי שתהיה גדול בתורה כמוהו, ולפי זה נמצא קודם שהודה בפיו שהוא גדול ממנו בתורה, היא הכריחה כן מחמת קבלת היסורין:

דף פ"ה ע"א

אהורייריה דרבי הוה עתיר משבור מלכא.

כתב הבן יהוידע, קשה מה שייכות יש לשבח זה כאן, דהא כאן לא נחית לשבח את רבי בעושר, ולמאי הוצרך להגיד לנו דבר זה. ונראה לומר דמלבד הסוסים של רבי,

דף פ"ד ע"ב

ולא מעסקי בי שפיר.

יש עוד סוסים רבים של זה שומר הסוסים של רבי, שהיה מניחן עם סוסים של רבי, כי היה עשיר, ויש לו סוסים שלו, והקול עולה מסוסים של רבי ומסוסים של זה, ועם כל זה מעבר קליה דרבי לקלייהו:

דרבי על ידי מעשה באו ועל ידי מעשה הלכו.

כתב הבן יהודע, קשה, כיון דרבי קבל מעצמו היסורין באהבה, כמו שאמרו בתלמודא אמר רבי חביבין יסורין, קביל עליה תליסר שני, א"כ למה לא היו יסוריו כמו רבי אלעזר. ונראה דעל כל מיני יסורין יש מלאכים ממונים, אך מי שמקבל עליו יסורין של אהבה באמת הם יבואו על פי דיבורו, וילכו על פי דיבורו, ולכן רבי אלעזר היה בערב אומר למלאכים הממונים על היסורין, בואו אחי בואו רעי ומביאים לו היסורין, ובבוקר אמר להם שילכו, ומסלקים המלאכים היסורין ממנו, ורבי בתחילה כאשר קיבל בפיו יסורין של אהבה, היה גם כן זוכה כרבי אלעזר שיבואו על פי דיבורו וילכו על פי דיבורו, אמנם אחר שקיבל מאהבה נודמן זה המעשה של העגל, ומחמת מעשה זו קטרגו המקטרגים, ואמרו שאין מן הראוי שיזכה כרבי אלעזר שיבואו היסורין עליו על פי דיבורו וילכו על פי דיבורו, אלא על פי גזירת בית הדין של מעלה כאשר יזדמן לו מעשה היפך אותה מעשה של העגל, שימצאו לו על ידה סנגוריא לסלק היסורין ממנו, ולכן קאמר דרבי על ידי מעשה באו, ועל ידי מעשה הלכו:

אזל תלא רישיה בכנפיה דרבי וקא בכי.

כתב הבן יהודע, הנה ודאי אין דעת העגל לעשות כך, אלא היה מגולגל באותו העגל אחד יהודי כשר, אשר נתגלגל שם בעבור איזה תיקון לעצמו, וזה הרוח כשמצא את רבי עובר תליה רישיה דעגל בכנפי דרבי, שרמז לו בזה שימשוך אותו על ידי כונות מן העגל מבלי צורך צער שחיטה, כמו שהיו עושין רבינו מורנו הרב חיים ויטל ז"ל ומורנו הרב שמואל ויטל ז"ל בנו, להוציא הרוחות מקרב בני אדם, ורבי הבין הענין הזה אשר בקש ממנו, אך אמר כיון דבשמים גלגלו אותו בעגל זה, כדי שיסבול צער שחיטה, למה אוציא אותו בנחת:

ודע, ששמעתי מעשה שהיה פה עיר בגדאד יגן עליה אלקים, קודם תשעים שנה מכל מקום, יום אחד הלך קצב יהודי לקנות בהמות חוץ לעיר, להביא לעיר לשחוט, וימצא גוי ערבי אחד לקראתו ובידו שה אחד גדול הרבה, ויאמר לו יהודי קנה לך זה השה, והקצב לא רצה לקנותו כי חשש שמא הוא טרף, ומחמת גודלו יהיה הפסד שלו מרובה, כי גדול הרבה היה אותו השה, והפציר בו הגוי הרבה שיקנה אותו, ואויזיל גביה בערכו, וקנה אותו, ואותו היום לא קנה הקצב בהמות חוץ מזה, ויבא לביתו עם השה הזה לבדו, וראה חידוש שהשה נמשך אחריו בנחת, וכפי הטבע שה גדול ועצום כזה קשה למשכו, כי יהיה מורד במהלכו, וזה היה כפוף

ונכנע להקצב, והולך אחריו מאיליו בנחת, והקצב הביאו לביתו להניחו עד ערב שבת ולשחטו, כך הסכים בלבו, והנה בלילה בעודנו ישן על מטתו אחר חצות לילה, שמע קול השוחט דמתא דופק על פתחו, ואומר לו תביא את השה שקנית היום לביתי עתה, כדי שאשחטהו עתה, ויהיה הבשר מוכן בבוקר השכם לצורך חתונה פלונית שבעיר, ואחר שאמר לו דברים אלו בעוד הדלת סגור, הלך השוחט ולא הוצרך הקצב לפתוח הדלת, ולא דבר עם השוחט כלום, רק ענה אותו מתוך החלון שבחדר משכבו, ויאמר הנני עתה אביאנו אליך, וקם הקצב ממטתו ונטל ידיו וירד למטה, ולקח השה ויבא מביתו ללכת אל בית השוחט, וגם עתה מצא חידוש, כי כאשר קרב אל השה למשוך אותו עמו, הלך השה אחריו מאיליו ויביאנו לבית השוחט, אך זה השוחט קודם שבא הקצב לביתו, חלם שבא זקן אחד אצלו, ואמר לו הנה הקצב פלוני מביא אליך עתה שה אחד גדול הכמות הרבה, אשר קנה אותו היום, וזה השה מגולגל בו נפש פלוני בן פלוני שנפטר מקרוב, והשוחט מכירו, כי הוא היה גביר בן גביר מפורסם, ונשיא העיר הזאת, והאב שהוא הנשיא היה עודנו בחיים, ואמר לו שעתה הגיע זמן תיקון שלו שתעלה נפשו משה שנתגלגלה בו, לכן תזהר לבדוק הסכין בטוב קודם שחיטה, ותברך בכונה גדולה על השחיטה, ותשחטנו כהלכה, והבשר לא ימכר בבית המטבחים לבני אדם, אלא תבשלו אותו ותזמינו עליו לאכלו חכמים ויראי השם, שיברכו על אכילתו בכונה תחלה וסוף, ואחר שראה מראה החלום הזה, שמע קול הקצב דופק על פתחו, ואומר הבאתי השה כאשר צותני, וירד השוחט ופתח לו הדלת ונכנס עם השה הכרוך אחריו, ויאמר הקצב למה טרחת לבא בעוד לילה אצלי בעבור השה הזה, ולא המתנת עד אור הבוקר, ויאמר לו אני לא באתי ולא יצאתי מפתח ביתי, אלא עתה כך וכך חלמתי, ובודאי בעל החלום הוא דפק על פתחך בקולי, ועתה כך וכך אנחנו צריכים לעשות, כאשר ציווני בעל החלום, ועשו כן, עד כאן:

והנה בודאי ענין זה העגל שתלה ראשו בכנפיה דרבי היה גם כן כך, כי היה מגולגל בו נפש אדם, והנפש המגולגלת היא משכה העגל הזה והביאתו להיות תולה ראשו בכנפיה דרבי, כי לא רצתה הנפש לסבול צער השחיטה של העגל, ועוד חששה אולי לא יאכלו הבשר כשרים שמברכים כראוי כדי שתהיה עלייתה מן העגל בטוב, ורצתה דרבי יעלנה וימשנה מן העגל בעודו בחיים, על ידי כונות הידועים לו:

כל המלמד בן עם הארץ תורה, אפילו הקב"ה גוזר גזירה הוא מבטלה.

כתב הבן יהודע, נ"ל הטעם, דאמרו [בבא בתרא ח' ע"א], אמר רבי אין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ, והביא הוכחה לזה ממעשה רב, ע"ש, וכיון

דאורייתא אינו לא רואה ולא שומע רק קול שפע הבא מאתו יתברך נחה עליו:

ועוד נראה דלהכי יסדו בחתימת ברכת התורה ברוך אתה ה' נתן התורה ולא תיקנו לומר נתן התורה כמו שתיקנו לומר בפתיחת הברכה ההיא, רמז שעוד היום הוא נתן התורה, והוא קול שפע הבא ממנו למי שזוכה בו. ונראה שהדא הוא דכתיב מגיד דבריו ליעקב ולא כתיב הגיד דבריו ליעקב, משמע נמי כי עוד היום מגיד דבריו ליעקב:

ייתב מאה תעניתא דלשכח תלמודא דבבלאי.

כתב הבן יהודע, נראה דבודאי שלא התפלל שישכח גוף התלמוד, כי תורת אמת הוא, רק רצה שישכח סדר הלימוד שלהם, כי סדר לימודם זה עם זה מוליד ומסבב שיריבו זה עם זה בלימודם, שכל אחד נכנס בדברי חברו, ומקשה לו רבות קודם שיתיישב בדבריו, וגורם על ידי זה בלבול הדעת, זה צועק מכאן, וזה צועק מכאן, וכיון דהורגל בלימוד זה בבבל מקטנותו, וכל הרגל שהורגל בו האדם מקטנותו קשה עליו לפרוש ממנו, לכך הוצרך להתענות ולהתפלל על עצמו שישכח אותו הסדר של הלימוד אשר הורגל בו, ויערב לו סדר הלימוד של בני ארץ ישראל שהם נוחין זה לזה בהלכה, ואין אדם נכנס לתוך דברי חברו, ואם חברו אמר דבר של סברא לא יקפחנו בקושיות לסתור דבריו, אף על פי שרואה קושיות בדבריו, אלא יהיה מתוני להתיישב היטב בדברי חברו, ואדרבה הוא ישתדל לעשות להם קיום וישוב. וחזר וישב מאה תעניות, כדי שבזכות מאה תעניות שהם מספר ימי"ם יאריך ימים רבי אלעזר, ולא יצטרך הוא לסבול עול ציבור, ועוד ישב מאה תעניות כמנין בגהנ"ם בלא יו"ד, כדי להנצל מאש גהנם. ואע"ג דאר"ל תלמידי חכמים אין אור של גהינם שולט בהם, קל וחומר מסלמנדרא [סוף הגיגה]. הוא לרוב ענוה שבו לא בטח על קל וחומר זה, ועשה תיקון לעצמו בתעניות אלו. אי נמי לאו בעבור עצמו עשה, כי יודע בעצמו שאין בו עון שירד לגהינם חס ושלום, ורק לפעמים הצדיק יורד לגהינם בשביל להעלות נשמות, לכך התפלל אפילו שיורד לתוכה לפי שעה, לא ישלוט בו האש אפילו כל שהוא:

דף פ"ה ע"ב

שלא ברכו בתורה תחלה.

כתב הבן יהודע, הנה נודע שיש לומדים תורה שלא לשמה כדי להתחכם בה במילי דעלמא, וכמו אותו עשיר שלא היה לו יראת שמי ואינו מתפלל, ואינו לובש ציצית ותפילין, ואוכל בלא ברכה ובלא נטילת ידים, והיה לו בן והניחו בבית המדרש ושכר מלמד חשוב ללמדו תורה גמרא ופלפול, אמרו לו וכי אתה אוהב תורה כדי שתמצא ללמוד לבניך, והשיב דלאו בעבור אהבתו רוצה שילמד בנו תורה, אלא מלמדו תורה כדי שיתחכם ויהיה

דמלמד תורה לבן עם הארץ אשר היה זה הבן גם כן יוצא עם הארץ, דנמצא ממעט עמי ארצות, וממילא ממעט הפרענות, לכן יש כח בזכותו לבטל גזרה של פרענות:

כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובן בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת מזרעו.

קשה, הוה ליה למימר כל שהוא תלמיד חכם ואביו תלמיד חכם ואבי אביו תלמיד חכם, אין תורה פוסקת מזרעו. וכתב הבן יהודע דנראה דנקיט האי לישנא, לרמוז לפי דרכו שצריך כל אחד למעבד כדעבד רב יוסף, שיתפלל שיהיה הוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובן בנו תלמיד חכם, ולא יניח שיזדמן הדבר הזה מאיליו, יען דידוע כל דבר שיבא על ידי תפלה יתקיים יותר, ולכן סמוך למאמר זה נקיט תלמודא מה דעבד רב יוסף.

מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה.

הקשה בספר תורת חיים, וא"ת וכי התורה מחזרת, והלא היא מונחת בקרן זוויות וכל הרוצה ללמוד הרשות בידו, ואמרו באבות הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבא אחריו. וכתב דנראה לפי שנאמר בפרשת ואתחנן את הדברים האלה דיבר ה' אל כל קהלכם בהר קול גדול ולא יסף, ואיכא מאן דאמר לא פסק, שקולו קיים לעולם. והענין תמוה למאי נפקא מינה קול מתן תורה קיים לעולם. ונראה לפרש לפי שבשעת מתן תורה יוצא השפע מאתו יתברך והשפיע על הר סיני כל התורה כולה שבכתב ושבעל פה מדרש ואגדה הכל נאמר לו למשה מסיני, ואותו השפע קיים לעולם ועד, וכל תלמיד ותיק העוסק בתורה לשם שמים השפע ההוא מחזר עליו ונח עליו וזוכה לחדש חידושי התורה על ידי השפע ההוא, שהוא כדמות רוח הקודש, והיינו מה שאמרו חכמים וידבר א-להים את כל הדברים האלה, כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נאמר בסיני. והיינו דכתיב קול גדול ולא יסף, שקול שפע מתן תורה לא פסק עד היום וקיים לעולם. והיינו דאמר **מכאן ואילך התורה מחזרת על אכסניא שלה**, רמז לקול שפע ההוא שאינו חל אלא במקום שתלמידי חכמים מצויין שם, וכשהוא תלמיד חכם ובנו ובן בנו ושלשתן קיימין קול שפע ההוא מחזיר עליהם כאדם המחזיר על אכסניא שלו ואינו פוסק מהן לעולם:

וכתב עוד, נראה דהיינו דאמרינן בפרק קמא דבבא, בתרא מיום שחרב בית המקדש אע"פ שניטלה הנבואה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה. הרי דקרי להו נבואה לחידושי התורה, לפי שכל שהחכמים מחדשים בתורה הוא ע"י קול שפע הבא מאתו יתברך על הר סיני, וזהו כדמות נבואה, כי הנבואה נחלקת לכמה פנים, משה אדון הנביאים דיבר אתו יתברך פנים אל פנים, ושאר הנביאים נתנבאו באספקלריא שאינה מאירה כל אחד לפי מעלתו, ואחר כך לא ראו שום דמות, רק קול בא מאתו יתברך והיו משתמשין בבת קול, והמחדש חידושי

פיקח במילי דעלמא, כי האדם מתחכם מלימוד הגמרא והפלפול שיש בה. ולכן אותו הדור היו רובם עוסקים בתורה כדי להתחכם בה במילי דעלמא, ולכן לא היו מברכים עליה ברכה ראשונה של אשר קדשנו במצותיו וציונו על דברי תורה, דאין להם חפץ להתקדש מקדושת התורה, ורק לומדים אותה בשביל עסק הגשמי שלהם, לזה אמר שלא ברכו בתורה תחלה, רצה לומר לא היו מקפידים לברך ברכה ראשונה המורה על קדושת האדם מכח דברי תורה, כי אין להם רצון שיתקדשו בה, ולכן לא הועיל זכות תורה זו שלהם לדחות הפורענות, כי לא היתה לשמה, ולזה אמר על עזבם את תורת דייקא, רצה לומר תורה לשמה המתייחסת אלי לשמי.

בלב חכם תנוח חכמה, זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם, ובקרב כסילים תודע, זה תלמיד חכם בן עם הארץ.

פירש רש"י תודע מודיע לכל ומתפאר בכתרה. וכתב הבן יהוידע דנראה לבאר דאמרו רז"ל כל המתגאה חכמתו מסתלקת ממנו, ומי שהוא תלמיד חכם בן תלמיד חכם לא תתפאר חכמתו בעיניו לחשוב עצמו יותר מכדי ערכו, וממילא לא תסתלק חכמתו ממנו, אלא בלבו תנוח חכמה, אבל תלמיד חכם בן עם הארץ מחמת שרואה אביו עם הארץ, אז החכמה שיש בו תתפאר בעיניו שיחשוב ערכו מאה ידות על מה שהוא, וממילא יבוא לידי גאווה, וכיון שנתגאה חכמתו מסתלקת, וזהו בלב כסילים תודע, הכתוב סובל שתי דרשות, כיון שתודע שהוא מודיע לכל ומתפאר בה כמ"ש רש"י, ולכן סופה תודע שתכרת ותתפרד ממנו על ידי גאוותו.

ומעשה בילד שאמר לאביו שיקנה לו כלי מורה שעות של זהב, והלך עמו לשוק לקנות לו, וכשיצא מביתו פגע בו עני אחד ובידו כלי זהב זה, ויגש אליו ויאמר תקנה ממני כלי, ואני אמכור אותו בחצי ערכו, אמר לו האב אין לי צורך בו, אמר לו בנו למה לא תקנה כיון שהוא רוצה למכור בחצי הערך, אמר לו בני וכי אתה יודע שזה העני בכמה זהובים חושב ערך הכלי הזה, עתה תראה דברי, וחזר וקרא את העני אחר שהלך מאצלו, ויאמר לו בכמה תמכור לי כלי זה, ויאמר זה ערכו מאה זהובים, ואני אמכור לך בחמשים חצי ערכו, ויאמר לו תמכור בארבעים, ויאמר אפילו בחמשים חסר אחד לא אמכור, וילך לו, וכשהלך עם בנו לשוק, קנה לו כלי זה ממש בחמשה זהובים, אמר לבנו הראית בני דברי אמת הם, עד כאן המעשה שהובאה באהל יעקב ז"ל, והנמשל מובן:

נעשה חפשי לעולם הבא.

כתב הבן יהוידע, קשה וכי יש עבדות בעולם הבא, כדי שאומר נעשה חפשי. ונראה כי יש צדיק שחסר ממנו כמה מצוות, ואחר שיפטר יחזור בגלגול כדי להשלים, וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל, כל החוזר בגלגול שולטין בו יסורין של עולם הזה וצער המיתה, וגם מלחמה של

יצר הרע כל ימיו, אך אם הנפש תחזור לעולם הזה בסוד העיבור, כדי להשלים המצות שחסרו ממנה, אין לה שום צער של יסורין ומיתה של אותו הגוף המתעברת בו, והיא חפשית משליטת היצר הרע, שאם היצר הרע משל על אותו הגוף והחטאיו, לא יגיע לה נזק מזה, אלא תסתלק מאותו הגוף, ותתעבר בגוף אחר, וכנזכר בשער הגלגולים, ולזה אמר נעשה חפשי לעולם הבא, רצה לומר אחר שיפטר מעולם הזה, אם חסר לו מצוות שצריך לחזור לעולם הזה להשלים, אינו בא בגלגול, אלא בעיבור שאז הוא חפשי מן צער יסורין ומיתה ומשליטת היצר הרע.

דלצפרא הוה שפירן עיניה, ולאורתא דמיין כד מקליין בנורא.

כתב הבן יהוידע, המאמר הזה מוקשה, והתוספות נרגשו בקושייתו, ופירשו לאורתא דיומא אחרינא, ועדין זה דוחק, דמשמע לאורתא דההוא צפרא, ועוד הוה ליה למימר ליומא אחרינא דמיין וכו'. וכתב דנראה כי הוא בקש מאליהו זכור לטוב להראות לו עליית הצדיקים מגן עדן התחתון לגן עדן העליון שזה יהיה אחר חצות לילה כנודע, וכן עשה לו, ובעת שנסתכל בגוהרקא דרבי חייא נסתמו עיניו תכף, ולצפרא ראהו רב חביבא דהוה שפירן עיניה, פירוש ראהו עיניו סמויות, ואמר שפירן עיניה, לישנא מעלייא נקט, על דרך שאומרים על הסומא סגי נהור, ודוגמת זה איתא בפסחים [פ"ט ע"ב], בני חבורה שהיו ידיו של אחד מהן יפות, ופירש רש"י לישנא מעלייא נקט, רצה לומר ממחר לאכול הרבה, ע"ש, וכן כאן הוא ראהו בצפרא של אותה הלילה עיניו סמויות, ולישנא מעלייא נקט שלא רצה לומר סמויות, אלא אמר שפירן עיניה, ולאורתא של אותו היום ראהו עיניו פתוחות, ורואה בהם, ורק דמיין כד מקליין בנורא, ותמה איך נתפתח ביום אחד, והגיד לו המעשה, דכך וכך היה לו אחר חצות לילה, ולכך בצפרא היה סומא, אך באותו היום עצמו הלך ונשתטח על מערה של רבי חייא, ואמר מה שאמר, ונתרפא תכף ונתפתחו עיניו, ורק נשאר רושם בגבינות עיניו, דדמו כד מקליין בנורא, ונשאר רושם זה לזכר בעלמא, על אותו דבר שקרה אליו:

כי הוּוּ מנצו רבי חנינא ורבי חייא וכו'.

ובמה היה הויכוח ביניהם, כתב הבן יהוידע דנראה הכונה דרבי חנינא היתה תורתו אומנותו, עוסק בתורה ימים ולילות, ואינו עוסק בגמילות חסדים שהם עסק הגוף כדי שלא יתבטל מעסק התורה רגע, אך רבי חייא היה דרכו לעסוק בגמילות חסדים גם כן, שעושה גמילות חסדים בגופו, ושניהם הוּוּ מנצו ופליגי בסברא זו, דרבי חייא אומר לרבי חנינא, לא טוב אתה עושה בזה שאתה מונע עצתך מן גמילות חסדים לגמרי, אלא אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך, ורבי חנינא אומר להיפך, דטוב שלא

לבטל מעסק התורה רגע, והיה רבי חנינא עושה סניגורין לסברתו, ואמר לרבי חייא בהדי דידי קא מנצית, לחלוק על סברתי ולערער ולפקפק במנהגי, והלא דרך זה שאני נוהג בו יש בו תועלת גדול לקיום התורה, כי ע"י שאני עוסק בתורה ימים ולילות, בזה יהיה חריף ומחודד טפי, ואם יודמן איזה גזירות וצרות המבלבלים הדעת, ועל ידי כך ישתכחו איזה הלכות מחכמי הדור, כאשר נשתכחו בימי אבלו של משה רבנו ע"ה, אנא מהדרנא להו מפלפולי כאשר החזירם עתניאל בן קנז מפלפולו, ולכן אומר אני טוב להיות יגיע בתורה הרבה, כדי שיתחדד השכל, ואם יצטרך הזמן לכך יהיה מזה תועלת כאמור, ורבי חייא השיב לו כי גמילות חסדים שכרה גדול שמגין שלא ישתכחו הלכות מישראל, כדי שיהיה צורך לחדוד השכל להחזירם ע"י הפלפול, וראה אופן הגמילות חסדים דאמינא לך שהם שייכים ללמוד ועסק התורה, דעבידנא כך וכך, ואז גמילות חסדים כזו יכולה היא שתגין שלא ישתכח שום הלכה מחכמי ישראל:

מאי עבידנא אזילנא ושדינא כיתנא וגדילנא נשבי.

כתב הבן יהודע, קשה למאי אצטרך לפרש התחלת מעשיו מעיקרן, וגם למה יצטרך לכך לזרוע זרעוני פשתן כדי לקלוע ממנו רשתות ומכמורות יקנה רשתות מזומנים ומוכנים מן השוק, ויצוד בהם הצבאים. וכתב דנראה שהודיע רבי חייא סדר מעשיו, לעשות גם המכשירין של עורות המגילה על ידו ממש. ויהיה עיקר המבוקש שרוצה מתגלגל ונעשה מסיבה לסיבה מתחילת הסיבות שהוא זרעית הפשתן, ולא היה אומר לקנות עורות מעובדים מן השוק לכתוב בהם תורה ללמדה לתינוקות, כי נחת ללמדינו בסדר זה מוסר השכל, והוא כי אפשר יאמר אדם למה לי לטרוח לקרוא מקרא הרבה כדי להיות בקי במקראות, והלא אין הדין מפורש במקראות, אלא צריך לתורה שבעל פה בלבד, וגם בתורה שבעל פה יאמר למה אטרח ללמוד גמרא, כדי ללמוד בה טעמי הדברים השנויים במשנה, ואטריך עצמי בפלפול הגמרא, טוב שאלמוד משנה בלבד ששם הלכות פסוקות במילות קצרות שאומרת דין זה כך וכך צריך להיות, וזה אסור וזה מותר, וזה כשר וזה פסול, וזה טמא וזה טהור, והנה באמת דברים אלו שיאמר האדם טעות הן, אלא צריך ללמוד מקרא הרבה ויתמיד בו, כדי שיהיה בקי במקראות, וגם צריך ללמוד המשנה עם הגמרא, כדי שידע טעמים של דברי המשנה, ומהיכן יוצא הדין הזה, ועל ידי כך יתחדש אצלו הלכות מרובות בכל דבר ודבר, אשר אלו ההלכות לא נתפרשו במשנה, כי ביודעו טעמו של דבר ומקורו יוכל לדמות מילתא למילתא ולהבין דבר מתוך דבר, ולכן רבי חייא בעת שעושה ספר ללמד בו הילדים, תופס הכנת הספר מעסק הראשון, לזרוע הפשתן כדי לעשות נשבי, ולא אמר אקנה נשבי מן השוק, ועשה הנשבי כדי לצוד הצבאים ליקח העורות, ולא אמר אקנה עורות מן השוק,

ולמה אטרח לצוד ולשחוט ולעבד, וכל זה עושה לרמוז לנו דרך הלימוד, שצריך ללמוד המקראות היטב, וללמוד הגמרא היטב, ואף על פי שהיא ארוכה מארץ מדה, ויש בה יגיעה רבה בפלפולה, ולא נאמר טוב לנו ללמוד דברי המשנה, שהם הלכות בדברים קצרים, ונסמוך על דברי המשנה, שודאי אמת הם הדברים האלה, ומה לידע טעמן ומקורם, וכיוצא בזה גם אנחנו דורות האחרונים נלמוד מוסר השכל מדבר זה, שלא נאמר די לנו שנקח הוראת הדינים מן השולחן ערוך, ולמה נלמוד הגמרא והרמב"ם וטור ובית יוסף וספרי הראשונים המפלפלים בדינים אלו.

והמהרש"א ביאר את מה שהשיב רבי חייא דדידי עדיפא מדידך, דאי משתכחת תורה ח"ו ודאי דהוה דידך עדיפא, שעל ידי פלפולך תחזירה, אבל אנא עבידנא שלא תשתכח, וא"כ דידך אינה אלא בכח ודידי הוא בפועל, ויותר משובח דבר שהוא בפועל מאשר הוא בכח.

ואמר מאי עבידנא אזילנא ושדינא כתנא כו', שכל מעשה הזה לתורה הוא בתחילה לשם שמים ולא היה בו שום שתוף דבר אחר וכוונה אחרת שלא לשם שמים, כי אילו קנה בהמה לעורה היה בו מצד המוכר שיתוף דבר אחר, אבל מתחלת גידול הכתנא היה לשם תורה ולמצוה, כדמסיים ומאכילנא לבשרייהו ליתמי ואריכנא מגילתא כו' עד דאתינא אקרו ואתנו אהדדי כו' שכל אחד נעשה לומד ומלמד שהוא מעלה העליונה בתורה, ועל ידי זה לא תשתכח תורה מישראל ומסיק ודקדק דאמר רבי גדולים מעשה חייא שהם עדיפים וגדולים מדרבי חנינא, מפני דרבי חייא הם במעשה ובפועל ודרבי חנינא אינן אלא בכח:

אמינא מתניתא דמר מתנינא.

כתב הבן יהודע, נ"ל דבא בזה בטענה חשובה, כי האומרים דבר הלכה משמו שפתותיו דובבות בקבר [יבמות צ"ז ע"א], דכתיב [שיר ז' י'] דובב שפתי ישנים, ופירש רש"י ז"ל דיש לו מנוחה בכך, מפני שנראה שהוא חי בהיות שפתיו דובבות, וידוע דאמרו רז"ל סומא חשוב כמת, ולפי זה הוא מבקש ברפואת עיניו חיים לעצמו, ולכן אמר כיון דמתניתא דמר מתנינא, בזה יהיו שפתיו דובבות, ונמצא אני עושה דבר שהוא חיים לגופך במערה, על כן בדין הוא שגם אתה תתפלל לתת לי חיים ברפואתי, ואתסי בטענה זו:

אליהו זכור לטוב הוה שכיח במתיבתא דרבי.

כתב הבן יהודע דנראה שהיה דרכם לקבוע יום אחד ידוע בכל שבוע ללמוד סודות התורה דוקא, ועל הרוב היה ביום שבת, ובישיבה זו של לימוד הסוד לא היו נמצאים אלא רק החכמים הגדולים ביותר, כי את צנועים חכמה זו, ואליהו זכור לטוב הוה שכיח בזו המתבתא

דרבי הקבועה באותו היום הידוע שבכל שבוע, ומאחר שהיו מקדשין על פי הראיה לא היה מזדמן באותו היום שיהיה ראש חודש, ורק פעם אחת נזדמן שהיה אותו היום ראש חודש, ולכן נגה אליהו זכור לטוב ולא בא בזמנו, יען כי הוא לא היה הולך להעמיד האבות כדי להתפלל אלא רק ביום ראש חודש, אבל בשאר ימים מתפללים בעדם שוכבים. ומה שאמר ומגננא ליה, משמע מלבד שמעמידם חוזר ומשכיב אותם בידו, והטעם מפני שבשעה שמעמידם נעשה להם תחייה ממש, ובעת שמשכיב אותם נעשה להם כעין מיתה, כי הראשונים שכיבתם זו היא קבורתם, ולכן צריך לעשות להם קבורה חדשה בידו:

לדידי חזי לי ספרא דאדם הראשון.

כתב הבן יהוידע דנראה דבחלום ראה אותו ולא בהקיץ, ומן השמים הראו לו זה בחלום, להודיעו על דבר זה הנוגע לו, כדי שלא יטרח לבקש לו סמיכה, וגם כדי שלא ידאג ויצטער בראותו דלא מסתייעא מילתא לסמכו:

דף פ"ז ע"ב

ושמואל אמר שאובסין ועומדין מאליהם.

כתב הבן יהוידע, פירוש שמואל פליג על רב שפירש שתוחבין להם המאכל בעל כרחם בחזקה, דסבירא ליה לפי זה לא יהיה להם שומן, כי ריבוי המאכל יותר משיעור שביעה יזיק לגוף, הן למין האדם הן למין בעל חיים, לכן פירש שאובסין ועומדין מאליהם, כלומר מנהגו של עולם, כל אחד נותן באבוס בהמתו שעורים כפי השערת שכלו לצורך שובעה בצמצום, ולא בהרווחה באופן שתותיר, ועל כן היא אוכלת כל מה שתמצא באבוס, ואפשר שאם היה באבוס עוד יותר היתה אוכלת, ונמצא כשסלקה ראשה מן האבוס אין זה מרצונה, שאם היה יותר לא היתה מסלקת ראשה, ונמצא לפי זה לא אכלה כדי שובעה ממש, ואיזו האוכלת כדי שובעה בודאי זו המסלקת ראשה מן האבוס, ועדיין יש באבוס שעורים, ונמצא זו סילקה ראשה מן האבוס מדעתה ורצונה, ולא משום שלא נשאר באבוס כלום, וכיון דאוכלת תמיד כדי שובעה, לכן תהיה שמנה הרבה:

שהרי משה עלה למרום ולא אכל לחם, ומלאכי השרת ירדו למטה ואכלו לחם.

הקשה המהרש"א למה הקדים מעשה משה רבנו ע"ה למעשה המלאכים דקדמה להא, ע"ש. וכתב הבן יהוידע דנ"ל דבמעשה משה רבינו ע"ה איכא רבותא טפי, ולכך הקדים אותו, כי משה רבנו ע"ה אם היה מעלה עמו מאכל לאכול שם, לא היה חידוש בשינוי זה, דהמלאכים יודעים שהוא ילוד אשה שצריך לאכול, וכמו שתמצא איש אירופי בא למדינות ערב ולובש מלבוש אירופים,

אין זה חידוש ושינוי לפני בני הערב כי הכל יודעים כך הוא מלבוש האירופים, ועם כל זה חש לשינוי ולא אכל, מה שאין כן מלאכי השרת ירדו למטה בדמות בני אדם, ואברהם אבינו עצמו חשב אותם בני אדם, ובודאי צריכין לאכול לבלתי ישנו ממנהג בני אדם.

או יובן מעשה דמלאכים לא הוה בה רבותא כל כך, דלעולם ישנה אדם מן המנהג, אך הם אכלו בשביל צערו של אברהם אבינו, שהיה רוצה בו ביום להאכיל את האורחים. אי נמי באדם לא מצינו ששינה המנהג, אבל במלאכים אם אלו לא רצו לשנות, הרי מצינו מלאך הבא אל מנוח שינה ולא רצה לאכול וכמו שאמר להדיא [שופטים י"ג ט"ז] אם תעצרני לא אוכל בלחמך. אי נמי לא זו אף זו נקיט, לא מבעיא מעשה דמשה רבנו ע"ה דהוי שינוי דמנכר, אלא גם בכהאי גונא דאברהם אבינו דלא הוה מנכר השינוי, כי יזדמן האורח הוא שבע הרבה, ואינו רוצה לאכול, או יש לו סיבה אחרת של חולי או של צום: אמרו לו וכי בערביים חשדתנו.

כתב הבן יהוידע, קשה, היכא רמיז בקרא דבריהם שערערו על דבריו בדבר זה. ונראה דכתיב כן תעשה כאשר דברת, כלומר מעשה שהטלת על עצמך לעשותה, שהוא מעשה של ואקחה פת לחם תעשה אותה, אבל מעשה של יוקח נא מעט מים שהטלת אותה על אחרים, אין צריך לעשותה, דלאו ערביים אנחנו כדי שתחשוד אותנו בעבודה זרה חס ושלום, גם רמזו לו כן תעשה אתה כאשר דברת, אבל אנחנו אין צריכין לעשות מעשה אשר הטלת עלינו, באומרך ורחצו רגליכם, דלאו ערביים אנחנו. והא דלא דנו אותו לכף זכות דלא חשדם בכך, אלא רצה שירחצו רגליהם בשביל תענוג להבא מן הדרך, היינו כי ראו שלקחת מים הוא דבר קל, ולא הניח על עצמו אלא על שליח, ולקחת פת לחם שהוא שמוש כבוד טפי מביאת מים, שהם מוכנים ומזומנים, העמים על עצמו, לכך דנו שחשדם בכך:

היינו דאמרי אינשי לית הימנותא בעבדי.

כתב הבן יהוידע, נראה זה תלמודא קאמר לה, אבל אברהם אמר לו לא מהימנא לך, ומפרש תלמודא למה אמר לך, דמשמע אי הוה אחרינא היה מאמין לו, לזה פירש משום דאמרי אינשי לית הימנותא בעבדי. ודע דאף על גב דאליעזר היה צדיק וחכם, ומדלה ומשקה מתורת רבו לאחרים, ואיך יחשוד אותו שישקר, נראה כי חשדו בכך שהוא מתכוין לטובתו, דחס עליו שלא יטפל באורחין, באותו היום שהיה חולה, כי היה יום שלישי למילתו:

דף פ"ז ע"א

מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול.

הזקנה הגמורה נתעדן הבשר ונתפשטו הקמטים, וחזר היופי למקומו, כן יהיה לעתיד במהרה בימינו אמן אצל אומה הישראלית בניה של שרה, שאחר עוצם הגלות המר תחזור עטרה ליושנה, ויתקיים בנו מאמר הכתוב [יהוקאל ט"ז י"ג] ותיפי במאד מאד ותצלחי למלוכה:

פתחו כולם ואמרו אברהם הוליד את יצחק.

כתב הבן יהוידע, לשון פתחו נראה לשון יתר, ואין לו משמעות כאן. ונ"ל הכונה דאיתם בני אדם שהיו מרננים מקודם, הנה אחר כך היו מאליהם פותחים הדברים האחרונים, לומר היפך דבריהם הראשונים, ולא דוקא בהיכא דשואלים מהם איך אתם אומרים בענין זה, ששייבו כן אברהם הוליד את יצחק, אלא הם מאליהם ומעצמם פותחים לדבר בדברים, שיאמרו מה שהיינו אומרים מקדמת דנא מאבימלך נתעברה, טעות היה, ושקר היו הדברים, אלא האמת הוא כי אברהם הוליד את יצחק. גם נראה שהיו מדקדקים לומר אברהם הוליד את יצחק, ולא סגי להו למימר יצחק בן אברהם, דבזה היה השומע יכול לחשוב שגידלו ונעשה בנו אלא אומרים הוליד ממש, כי המגדל יתום אמרו עליו כאלו ילדו בכף הדמיון, ולא אמרו הרי זה ילדו:

ואלו אוכלין מן התורה העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו ובדבר שגידולו מן הארץ ואלו שאין אוכלים העושה במחובר לקרקע בשעה שאין גמר מלאכה ובתלוש מן הקרקע מאחר שנגמרה מלאכתו ובדבר שאין גידולו מן הארץ.

[חושן משפט סימן של"ז] כתיב [דברים כג, כה - כו] כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כליך לא תתן כי תבא בקמת רעך וקטפת מלילת בידך וחרמש לא תניף על קמת רעך. ואי אפשר לומר כפשטא דקרא, דאם כן יחרב העולם, שכל אחד יבא לכרמו ולתבואתו של חברו ויאכלום. וקבלו רבותינו ז"ל דבפועל הכתוב מדבר, כי יבא לעשות מלאכתו בכרם או בשדה, יאכל ולא יחסמו אותו מלאכול, כמו שנצטוינו על לא תחסום שור בדישו, ורז"ל דרשו זה בגזירה שוה מלא תבוא עליו השמש דפועל, וגם לשון ביאה הוא כמו שבא בתוך שלו, דמדלא כתיב כי תלך בכרם רעך משמע דהוא בא כמו ברשותו, כמו שכתוב כי תבא אל הארץ שהוא ביאה לתוך שלו, והכא נמי כביאה בתוך שלו כיון שבא ברשות בעל השדה לעשות שמה מלאכה.

ודרשו חז"ל בכרם רעך ולא של הקדש, שאם עושה בכרם של הקדש אסור לו לאכול, ואכלת ענבים ואכלת ולא תמצוץ המשקה מהענבים ותזרוק החרצנים, דא"כ תאכל הרבה יותר ותפסיד להבעלים, ענבים ולא ענבים ודבר אחר, דהיינו למתק הענבים ע"י מלח או דבר אחר כדי לאכול הרבה אסור. כנפשך, מה נפשך אם חסמת

הקשו המפרשים דהוה ליה למימר מכאן דאין מסרבין לגדול אבל מסרבין לקטן, כפי סדר המקראות דיליף הני תרי מילי, דהא קרא דכן תעשה קדים לקרא של ויפצר בם מאד. וכתב דנ"ל הא דנקיט הכי, משום דההוא קרא של וכן תעשה לחודיה לאו משמע מיניה דאין מסרבין לגדול, דלעולם יכול אדם לסרב לגדול, ולא עביד בזה שלא כהוגן, והא דלא סרבו המלאכים אלא אמרו כן תעשה, זה היה מצד ענוה יתירה דהוה בהו, אף על גב דשורת דרך ארץ יכולין לסרב לגדול, אבל מכח פסוק של ויפצר בם מאד, דמצינו דסרבו, שמעינן דמסרבין לקטן, והא דלא סרבו גבי אברהם אבינו ע"ה הוא משום דאין מסרבין לגדול, דאי משום דהיו נוהגין בענוה גם ללוט לא היו מסרבין, דאף על גב דהוה קטן מאברהם אבינו ע"ה, עם כל זה העניו אינו מפריש בין גדול לקטן, ולגבי כולי עלמא מתנהג בענוה, וכמ"ש ונפשי כעפר לכל תהיה, וכן אתמר בענוה מאד מאד הוי שפל רוח בפני כל אדם.

ועוד נ"ל דילפותא דמסרבין לקטן דנפקא מן פסוק ויפצר בם, אלימא, דקרא מפורש הוא ויפצר בם, אך מ"ש אין מסרבין לגדול מן פסוק כן תעשה, אינה ילפותא חזקה, די"ל דאין הכי נמי דבתחלה סרבו, והכתוב קיצר ולא פירש להדיא מה שסירבו בתחלה, שכן דרכו של מקרא בכמה מקומות לקצר, ואינו מפרש כל הדברים להדיא, ולכן הקדים האי ילפותא דמסרבין לקטן דהיא אלימא טפי:

מכאן שהצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה.

להקשות אמאי עבד אברהם אבינו ע"ה הכי, ולא חש דילמא הם נחפזים לילך, ורק משום דאמר להם ואקחה פת לחם, שאין צריך להתעכב בזה, לא סירבו לגדול ואמרו כן תעשה, ואיך הוא יעשה עסק גדול של שחיטה ובישול שצריך להתעכב אצלו זמן הרבה, והיינו כי הוא היה חכם ומבין, וידע מדבריהם דאין נחפזים לילך, דאם כן היה להם להודיעו בפירוש שהם נחפזים כדי שימהר להביא. ומ"ש רשעים אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים, צריך להבין מהו זה המעט שהיה לו לעפרון לעשות ולא עשה, ונ"ל חדא שבקש קנטרין, ולא עוד אלא לא רצה שישקול לו הקנטרין הכל בפעם אחת, אלא רצה שישקלם ארבעה מאות פעמים כדי להרוויח ההכרעות:

אחר שנתבלה הבשר ורבו הקמטין, נתעדן הבשר ונתפשטו הקמטין, וחזר היופי למקומו.

כתב הבן יהוידע, ונראה לומר שרצה הקב"ה לעשות סימן ורמז לישראל באמנו הראשנה היא שרה הצדקת זכותה יגן עלינו אמן, על הנהגתם בעולם הזה, כי סוף הכבוד לבא ותחזור עטרה ליושנה, ולא יתייאשו מאורך הגלות המר אשר באו מים עד נפש, כי כן היה בשרה אמנו ע"ה אחר שנתבלה הבשר ורבו הקמטים, באופן שאי אפשר להיות כפי הטבע והשערת השכל שתחזור עטרה ליושנה, להיות אשה בחורה, ועם כל זה אחר

פטור אף פועל כן, כלומר דתוכל לקצוץ עמו בדמים על מנת שלא יאכל, ואינו דומה לחסימת בהמה דלא מהני תנאי, דשאני פועל דהוא בר דעת. ועוד נלמוד מכאן דאם חסמו אפילו בע"כ פטור ממלקות אבל משלם לו דמי הענבים שהיה אוכל [לבוש]. ועוד דרשו כנפשך לענין חיוב מעשר, דקיי"ל דכל דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר רשאי לאכול אכילת עראי, וקיי"ל דמקח קובע למעשר והייתי אומר דהפועל חייב במעשר דזהו כמו מקח, דמה לי לוקח בממון או בשכר פעולה, לפיכך נאמר כנפשך מה נפשך אוכל ופטור, דהא עדיין לא נגמרה מלאכתו למעשר, אף פועל אוכל ופטור. ודרשו שבעך ולא אכילה גסה, שכיון ששבע מהענבים לא יאכל עוד על השובע אכילה גסה. ואל כליך לא תתן, שאין אתה אוכל אלא בשעה שאתה יכול ליתן אל כליו של בעל הבית ואז אל כליך לא תתן:

וביאור הדבר דקבלו חז"ל דפועל אינו אוכל אלא במחובר בשעת גמר מלאכה לכשתולשין אותו מן הקרקע או מן האילן, ובתלוש עד שלא נגמרה מלאכתו למעשר, ואם הוא דבר שחייב בחלה אוכל עד שלא נגמרה מלאכתו לחלה, וממילא למדנו דאינם אוכלים רק במחובר בשעת גמר מלאכה בשעה שתולשין הענבים וקוצרים התבואה כדכתיב וחרמש לא תניף על קמת רעך בשעת החרמש שקוצרים, לאפוקי אם עושין המלאכה בשעת הניכוש אין אוכלין דאינה גמר מלאכה, וילפינן מדיש, מה דיש לא נגמרה מלאכתו למעשר, דמעשר הוא משעת מירוח בכרי, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר.

ומהו פירושא דוחרמש לא תניף, כך דרשו חז"ל בספרי, וקטפת מלילות בידך, ולא שתקצור במגל, דהתורה לא התירה להפועל אלא לקטוף ביד דאינו קוטף הרבה, אבל אם יקצור בחרמש יקצור הרבה בלא טורח ויאכלם יותר מאלו קטפם ביד. אלו כלל ההלכות ובהמשך הסוגיא יתבאר אי"ה בפרטות.

